

ANKICA ČILAŠ ŠIMPRAGA

Božo, Božić, Božičko

Danas u rijetko kojoj obitelji nailazimo na dječaka koji se zove *Bogomir*, *Bogoslav*, *Bogdan* i *Božidar* ili pak djevojčicu s imenom *Božidarka*, *Bogomila*, *Boža*. No takvih imena s osnovom *bog* među našim suvremenima u Hrvatskoj ima više nego što bi se očekivalo. Doduše, nose ih ponajprije pripadnici srednjega ili starijega naraštaja, a nijedno od tih imena nije osobito često. Najviše ima *Božica*, njih 9723¹, jer je to ime bilo popularno nakon Drugoga svjetskog rata do sedamdesetih godina 20. stoljeća. Upola manje je *Božena*, 4700 nositeljica, a *Božana* još manje – 1186 nositeljica. Sva ostala ženska osobna imena s osnovom *bog* pripadaju skupini rijetkih i veoma rijetkih imena: *Boja* (908), *Boženka* (497), *Boža* (397), *Bogdanka* (295), *Božidarka* (141), *Bogdana* (105), *Boška* (77), *Božanka* (53), *Božidara* (38), *Bogumila* (23), *Božinka* (23), *Bogomila* (16) i *Bogomira* (10).

Među muškim osobnim imenima najčešća su imena *Božidar* (7551), *Božo* (5369), *Boško* (2045), *Bogdan* (1033) i *Bože* (867), dok su sva druga imena s tom osnovom veoma rijetka: *Bogoljub* (155), *Bogomir* (117), *Bogumil* (77), *Bogoslav* (75), *Boženko* (61), *Boža* (49), *Bogomil* (48), *Božen* (34), *Božimir* (17), *Božan* (16), *Božek* (10) i *Bogumir* (10).

Imena s osnovom *bog* nazivamo *teofornim* ili *bogonosnim imenima*, a osnovni je razlog za nadijevanje takvih imena u najstarijim vremenima bila želja da se naglasi povezanost nositelja s bogom te da se zaštiti njegov život, pri čemu su najvažniju ulogu imale magija i religija. Takva imena nalazimo u svima slavenskim jezicima, a ona su od davnina bila osobito popularna i među Arapima (npr. *Abdulah* 'božji rob'), Židovima (imena sa sastavnicom *il, el, al* (bog): *Rafael, Danijel, Mihael, Gabrijel*) i Grcima (npr. Θεοδόσιος [Theodósios] > *Bogdan*, Θεόδωρος [Theodóros] > *Božidar*, Θεόφιλος [Theófilos] > *Bogoljub*).

¹ Podatke donosimo prema Popisu stanovništva RH iz 2011. (www.dzs.hr).

Da su takva imena Hrvati voljeli nadijevati u srednjemu vijeku i poslije, svjedoče nam različiti povijesni dokumenti. Premda prve zapise imenâ Hrvata možemo pratiti od 8. stoljeća, sve do 11. stoljeća malo je dokumenata s većom imenskom građom. No od 11. stoljeća sve je više povijesnih vrela s imenima ljudi koji su živjeli na našim prostorima, pa tako među njima zatječemo i prvoga *Bogdana*, koji je živio u Dalmaciji 1085. godine. O njemu podatak nalazimo u latinskome tekstu, te je ime zapisano kao *Bogdanus*. No već od 12. stoljeća diljem hrvatskoga područja nailazimo na ime *Bogdan* zapisano hrvatskim jezikom. Već se u 12. stoljeću pojavljuju i druga imena motivirana tom osnovom, npr. *Bogdanac* (Split 1180.), *Bogdanica* (muško ime u Biogradu i Kninu 1164.), u 13. stoljeću *Bogdaslav* (Zagreb i Turopolje 1228.), *Bogdaša* (Požega 1250.) te *Bogesila* (Labin 1215.). Dakle, od 11. stoljeća te u 12. i 13. stoljeću ta je imenska osnova prisutna diljem današnjega hrvatskog područja: u cijeloj Dalmaciji, središnjoj i zapadnoj Hrvatskoj, Istri, Slavoniji.

Osnova *bog* pojavljuje se i u jednome od prvih hrvatskih prezimena, a to je *Bogobojša*, koje je zabilježeno u Trogiru također u 11. stoljeću. Jedan od starijih zapisanih nadimaka s tom osnovom jest *Odribog* iz 14. stoljeća (Istra).

Povijesna vrela, ponajprije zbog svojega karaktera, siromašna su potvrdama za ženska osobna imena, no da su se i ona rano pojavila, svjedoče rijetki dostupni podatci. Najranije potvrđeno žensko osobno ime s osnovom *bog* jest *Božna* iz 11. stoljeća (Zadar) te slijede *Boguša* (Kotor, 14. stoljeće), *Božica* i *Božika* (istočna Hercegovina, 15. stoljeće).

.....
 U popisu vidimo da je u 15. stoljeću ime *Božica* bilo žensko i muško, što nas podsjeća na suvremena „dvorodna” imena kao što su *Borna*, *Saša* i *Vanja*, koja se također nadijevaju djevojčicama i dječacima.
 .....

Božicu i *Božiku* nalazimo u istočnoj Hercegovini, području koje nam je zanimljivo jer se odatle stanovništvo, kao uostalom i iz zapadne Hercegovine te Bosne, bježeći pred osmanlijskim osvajanjima, selilo u Hrvatsku. To je stanovništvo sa sobom donijelo i svoja imena, među kojima je bilo mnogo onih s osnovom *bog*. U jednome vrelu iz 15. stoljeća, koje donosi popis poreznih obveznika, pronalazimo 60-ak takvih imena: *Boga* (muško ime), *Bogan*, *Bogar*, *Bogaš*, *Bogašin*, *Bogavac*, *Bogavče*, *Bogdan*, *Bogdaslav*, *Bogdasa*, *Bogdasal*, *Bogdaš*, *Bogdavac*, *Bogešila*, *Bogeta*,

Bogilo, *Bogin*, *Bogisal*, *Bogiša*, *Bogisav*, *Bogislav*, *Boglo*, *Bogobojša*, *Bogomil*, *Bogomir*, *Bogoslav*, *Bogo*, *Bogoj*, *Bogoš*, *Bogul*, *Bogulin*, *Bogun*, *Boguš*, *Bogušin*, *Boguta*, *Boža* (muško ime), *Božaja*, *Božan*, *Božana*, *Boždar*, *Bože*, *Boželj*, *Boželjko*, *Božeta*, *Božetko*, *Božica* (muško i žensko ime), *Božić*, *Božičko*, *Božidar*, *Božik*, *Božika* (žensko ime), *Božilo*, *Božin*, *Božitjeh*, *Božitko*, *Božlin*, *Božnat*, *Božnatko*, *Božo*, *Božoj*, *Božoje*, *Božur*, *Božurin* itd. U popisu vidimo da je tad ime *Božica* bilo žensko i muško, što nas podsjeća na suvremena „dvorodna” imena kao što su *Borna*, *Saša* i *Vanja*, koja se također nadijevaju djevojčicama i dječacima.

Sredinom 16. stoljeća na području pod Osmanskim Carstvom u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini najčešća imena s osnovom *bog* bila su složena imena *Bogdan* i *Božidar*, a uz njih u korpusu se pojavljuju još imena: *Bogačin, Bogan, Bogatić, Bogatin, Bogčín, Bogić, Bogin, Bogiša, Bogišić, Bogoj, Bogoje, Bogosav, Bogota, Bogovac, Bogožić, Boguman, Bogumil, Bogun, Bojak, Bojko, Bojo, Bolić, Boženko, Božin, Božeta, Božan, Božić, Božičak, Božičko, Božo*. I u Srijemu, koji je također bio pod Osmanlijama, tada je veoma često bilo ime *Bogdan* te nešto rjeđe *Bogoje*. Uz njih nalazimo i imena: *Bogač, Bogašin, Bogašinić, Bogeta, Bogić, Bogomil, Bogovit, Bogosal, Bogosav, Bogut, Bogul, Bogulin, Bože* i *Boža*.

Od 16. stoljeća vrela za onomastička istraživanja višestruko su uvećana. Uz pravne dokumente pojavljuje se velik broj poreznih popisa te zbog odluka Tridentskoga koncila i velik broj crkvenih matica. Podsjetimo na to da se zbog odluka toga koncila masovno počinju nadijevati svetačka imena, a narodna će tijekom 17. i 18. stoljeća gotovo izići iz uporabe. No i u takvim su okolnostima preživjela imena s osnovom *bog*, ali riječ je o mnogo manjemu broju različitih tvorbenih likova nego u prošlim stoljećima, među kojima su *Božo, Bože* i *Boško*. U nekim se krajevima to preživljavanje dogodilo prevođenjem na latinski ili talijanski jezik te se u matičnim knjigama krštenih pojavljuju imena *Deodatus, Deodato, Natalis* i *Natale* te žensko ime *Dorothea*.

No dogodilo se da u nekim krajevima, osobito onima koja su bila udaljena od Osmanskoga Carstva te nisu bila ugrožena osmanskim osvajanjima, imena s osnovom *bog* posve nestanu. Tako ih, barem prema istraženim vrelima, tijekom 16. i 17. stoljeća jedva možemo naći u Istri, Primorju te širem zagrebačkom području.

Potkraj 18. stoljeća u Hrvata se ponovno nadijevaju narodna imena kao prijevodi svetačkih imena, npr. *Domenica* postaje *Nedjeljka* ili *Neda*. U 19. stoljeću, osobito za ilirskoga preporoda i poslije, narodnih je imena sve više, npr. *Željko, Miroslav, Stanislav*, a među njima je i ime *Bogdan*, prevedeno od *Deodatus*, te *Bogoljub* od *Gottlieb*. Kako *Bogoljuba* ne nalazimo u starijim povijesnim vrelima, vjerojatno su to prve potvrde toga imena u Hrvatskoj.

Da su imena s osnovom *bog* bila česta te prisutna u cijeloj današnjoj Hrvatskoj, potvrđuju i prezimena nastala od njih kao što su: *Bogdan, Bogdanica, Bogdanić, Bogdanović, Bogdešić, Bogetić, Bogičević, Bogić, Boginović, Bogišić, Bogojević, Bogovac, Bogović, Bogožalec, Bogunović, Bolić, Bolkovac, Bolković, Bošković, Božac, Božalović, Božan, Božanić, Božanović, Božek, Božena, Božiček, Božičević, Božičić, Božičković, Božilović, Božin, Božina, Božinović, Božjak, Božo, Božović*. U mnogima su se sačuvala osobna imena koja danas ne nadijevamo svojoj djeci, kao što su npr. *Bogeta, Božac, Božin, Božić, Božičko* i *Božjak*.

Svako vrijeme ima svoja obilježja, a ljudi, potaknuti različitim razlozima, za svoju djecu izabiru narodna, svetačka ili nova narodna i strana imena. Mnoga nova imena, ako ih ne zadržimo, izlaskom iz uporabe past će u zaborav. No povijesna imena, bila ona svetačka ili narodna, ostala su zapisana u vrelima i trajno se čuvaju u hrvatskim prezimenima.